

Prvo vatreno krštenje VIII. udarne đurđevačke grupe

(Napad na željezničku stanicu Podravski Bregi, sada Koprivnički Bregi, koja je imala posadu od 40 domobrana)

Bio je lijep kolovoški dan 1943. godine. Osjećali smo da se nešto sprema, ali nitko ništa nije govorio. No, iznenadni dolazak nepoznatih drugova, njihov odlazak pa opet povratak, dali su nešto naslutiti.

Komandir Đuro Kopas iz Šemovca i komesar udarne grupe Slavko Štefec iz Hampovice odlazili su u grmlje, gdje su dugo pričali s nepoznatim ljudima.

Naša VIII. udarna grupa bila je osnovana prije desetak, petnaestak dana i pokrivala je, uglavnom, tadašnji kotar Đurđevac. Baza nam je bila iznad sela Mičetinca u vinogradima i šumi. Bilo nas je malo, pa smo imali samo jednog stražara. Spavali smo najviše noć — dvije u jednoj klijeti, naravno, ako je bilo kišno vrijeme. Najčešće smo spavali u šumi u malim jarcima, gdje se našlo suhog lišća i to nam bijaše postelja. Zapravo, to spavanje nije bilo noćenje u pravom smislu riječi, jer po noći smo bili pretežno u pokretu. Spavalo se nešto po danu, ali se više gledalo nego što smo imali zatvorene oči.

Sve akcije svodile su se na praćenje političkih radnika i obavještajaca, koji su obilazili suradnike i skupljali obavijesti o kretanju neprijatelja, njihovoj brojnosti i naoružanju. Trebalo je hvatati ustaše i njihove suradnike koji su se krili po selima, kod svojih kuća i rodbine. To su bili najčešće pripadnici Ustaške pripremljene bojne. Oni su naoružani živjeli kod kuće i po vremenu odlazili u akcije protiv partizana.

Kako smo se mi brojčano jačali i bili aktivniji, morali su napuštati kuće i sela, te tražiti skloništa u uporištima. Potkraj 1943. godine ustaše su svoje pristalice otpremali preko Drave i organizirali tzv. bijelu gardu. Mi smo ih zvali frtunaši, a komandant im je bio poznati zločinac Čekada.

Kao malobrojna grupa nabavljali smo i hranu za veće jedinice, koje su tajno prolazile našim područjem. Tada bismo pokupili mljekare, što su po selima skupljali mlijeko, odvozili žito i stoku od bogatijih seljaka. Stalno smo bili u pokretu, no sve je to bilo drukčije nego što smo mi željeli. Htjeli smo u većim mjestima napasti žandarmerijske stanice i po danu se pokazati. Danju smo se kretali samo po Mičetincu, Svetoj Ani, ponekad pred večer ušli bi u Čepelovac, Budrovec i Hampovicu i to kad smo bili

bez hrane, pa smo je tražili po obližnjim kućama. Cesto smo se sretali sa Dragom Mađerićem-Lujom, tadašnjim političkim sekretarom Kotarskog komiteta Đurđevac, koji je izabran na tu dužnost poslije pogibije Ivana Breka-Davora u Prugovcu, zatim s Mijom Kolarom organizacijskim sekretarom, članovima Okružnog komiteta Bjelovar Antom Dobrilom-Pepom, Ivicom Matačićem-Marijanom, organizacijskim sekretarom, Stjepanom Bogdanom-Borisom i drugima tada meni nepoznatim drugovima. Govorili su nam da moramo biti strpljivi, da trebamo skupiti još više boraca, nabaviti dosta oružja, pa ćemo moći ići i u veće akcije. Govorili su nam da smo mi na periferiji podravske neprijateljskih uporišta i da je jako važno da pratimo neprijateljsko kretanje, kako bi oni osjetili našu prisutnost.

Svake noći po nekog smo uhvatili, a neki su pobjegli ispred nas u uporišta. Ta uporišta bijahu sva mjesta uz prugu. U Đurđevcu ustaše, domobrani i žandari bili su utvrđeni u jakim bunkerima. U Virju žandari, u Kloštru gestapovci i žandari, također, dobro utvrđeni. U Pitomači ustaše, žandari i domobrani. I mjesta izvan kotara Đurđevac sve do Koprivnice i Virovitice uz prugu imala su neprijateljsku formaciju. Za tadašnju tzv. NDH bilo je jako važno da se obavlja željeznički promet podravskom prugom.

Iako nas je bilo u udarnoj grupi malo, neprijatelj nije izlazio iz uporišta. O nama su kružile priče da nas ima mnogo, da imamo i bacač, što je onua bio pojam jakog partizanskog naoružanja. Mi smo zapravo prenosili, tobože tajno, željeznu cijev zamotan u ceradu i drveno postolje i stvarali uvjerenje da imamo bacač.

Nakon osnivanja grupe bilo nas je osam sa šest karabina, dvije lovačke puške, četiri pištolja i nekoliko bombi. Ja sam »obogatio« grupu sa dvjema karabina koje sam imao spremljene u Virju, a koje nam je iz Virja dopremio u kolima punim kukuruzovine Josip Štefec iz Hampovice. Tada smo imali osam karabina. Uz grupu se povremeno zadržavalo i išlo u akcije i više drugova bez oružja, koji su jedva čekali da se naoružaju i postanu pripadnici grupe.

Nismo znali tog vrućeg dana kolovoza da ta užurbanost, razgovori i pomalo pritažena nervoza, zapravo znači, da se sprema prvo vatreno krštenje mlade grupe sa ciljem da dođemo do oružja i da nam grupa postane brojnija i jače naoružana.

Okolo podneva u bazu je došlo desetak drugova iz susjednih sela s kojima smo drugovali i

surađivali. Bili su nam vodiči u našim noćnim akcijama koje su nekad dopirale — kad smo tražili ustaše — i do samih bunkera u Đurđevcu. Naravno, da smo ulazili i u druga sela kao, na primjer, u Virje, Miholjanec i Kloštar, pa čak i u sela pokraj Drave: u Molve, Virovske Konake i druga.

Oko dva sata dobili smo znak pripreme za pokret. Za pola sata morali smo se osigurati suhom hranom za dva dana. Spremili smo i tajno oružje — dobro umotan »bacač« u šatorsko krilo. Postrojilo nas se oko dvadesetak. Deset članova VIII. udarne grupe s osam karabina i dvije lovačke puške. Mi, koji smo imali osim karabina pištolje i bombe, podijelili smo ih nenaoružanim drugovima. Rečeno nam je da idemo u veću akciju, ali kuda i kakvu nismo znali. Saznat ćemo prije same akcije. Krenuli smo u koloni jedan po jedan u rastojanju od deset metara. Bili smo oduševljeni. Dugačka kolona! Izgledalo je da nas ima dvostruko više. Osjećali smo se kao da nas je čitava brigada. Prvi put smo ušli po bijelom danu u Šemovec i prošli kroz selo s kraja na kraj. To je bilo dosta opasno, jer su tom cestom danju prolazili ustaše s kamionima i drugim naoružanim vozilima. Poslije smo prošli isto tako kroz Miholjanec. Na ulice je izišlo svo živo; mlado i staro. Ljudi su nas promatrali s oduševljenjem i pozdravljali. Većinu su nas poznali isto kao i mi njih. Za mnoge su mislili da nisu živi. Osim Đure Kopasa i Slavka Štefeca u koloni su bili Ivan Kaić, trgovac iz Šemovca, Martin Petrović iz Mičetinca, neki dobar drug Jovo, moj brat Ivica Berta, koji je imao tek četrnaest godina, ja, nekoliko drugova iz Mičetinca, Čepelovca i drugovi stariji partizani — članovi grupe čijih se imena ne sjećam.

Put je bio dugačak. Kretali smo se, uglavnom, po šumarcima, poljem kroz kukuruze koji su već bili visoki da se iza kukuruzišta ništa nije vidjelo. Oko osam sati spustila se noć. Negdje u šumi iznad Plavšince odmarali smo se čitav sat. Rečeno nam je da ćemo preći cestu između Plavšince i Vlajsava da moramo žuriti, tiho se kretati, ne pušiti i biti pripralni ako susretnemo neprijateljsko vozilo ili kolonu. Dobili smo znakove raspoznavanja. Međutim, još nismo znali što ćemo napasti, gdje i kada. Da bi moglo biti »vruće« znali smo po tome, što smo nosili dosta zavoja oderanih od grubih seljačkih plahti. Spustili smo se na cestu u zbijenoj koloni da se ne prekine veza. Vidljivost je bila prilično dobra. Obrise smo mogli vidjeti na dvadeset do trideset metara. Kretali smo se cestom oko 600 metara da bismo se spustili prema pruzi nekim udubljenim putem. Nismo prešli cestom ni polovicu tog dijela što smo morali proći, kad čelo kolone naredi po vezi: »stoj i leži«! Još nismo svi ni plegli kad sa suprotne strane netko poviče: »Stoj, tko ide«? Nastao je muk. Čuje se samo baratanje puškom i otpuštanje kočnica. Na čelu kolone naš komandir Kopas s nekim iz suprotnog pravca dobacuje neodređene odgovore i postavlja pitanja. Ispostavilo se na sreću vrlo brzo da smo naišli na Koprivničku VII.

udarnu grupu, kojoj je komandir bio Čedo Ciganović iz Plavšince, a koja se kretala također u neku akciju u pravcu našeg dolaska. Komandiri su se brzo sporazumjeli. Komandir VII. udarne grupe Čedo Ciganović tražio je od našeg komandira Đure Kopasa da se vratimo, jer su tu akciju oni već pripremili za slijedeću noć. Naravno da to nije došlo u obzir, te smo jedna i druga grupa nastavili svojim putem. Prije prelaska pruge u jednoj maloj grabi izvan tog poljskog puta, kojim smo se kretali od glavne ceste, zaustavili smo se, polijekali na jednosatni odmor i održali sastanak. Tu su nam komandir i komesar izložili plan akcije. Napadamo željezničku stanicu Podravski Bregi. Nju brani 40 domobrana. Ta željeznička stanica posebno je čuvana, jer se u njoj utovariva ugljen iz rudnika Glogovac. Oko stanice bilo je osam bunkera od složenih cementnih blokova i vreća pijeska. Zadatak je zarobiti što više domobrana i oružja, onesposobiti željezničku stanicu, zapaliti inventar, a prije toga uzeti sve što nam treba. Kad se svlada posada obrane željezničke stanice, komandir će odrediti tko će otići u zgradu uprave rudnika Glogovac 200 metara od željezničke stanice, uzeti sav novac i opremu koja nam je potrebna. Zgrada uprave nije bila posebno čuvana. Baterijskom lampom komandir Kopas osvijetlio nam je plan bunkera na jednom povećem papiru. Svaki bunker napadan je jednim karabinom i bombom ili pištoljem. Upravo smo toliko naoružanja imali. Dvije lovačke puške i nenaoružani drugovi bili su u pripremi. Napad na sve bunkere treba izvršiti sa sjeverne strane pruge. Vidljivost je prilično velika i to nam ne ide u prilog. Moramo se šuljati po kukuruzu, puzati po travi pola sata do odredišta — bunkera. Znak za napad bit će bačena ručna granata komandira na bunker kojeg napada. Uz veliku galamu i brzu paljbu izvršit ćemo juriš svaki na svoj bunker i zarobiti posadu. Računali smo na potpuno iznenađenje. Gdje su stražari ne znamo, ali navodno najčešće sjede s drugima u bunkerima.

Domobrani su iz susjednih krajeva: Međimurci, Zagorci i Podravci. Navodno da im komandir nije osobito borbena raspoložen. Moguće je da i ne budu svi u bunkerima, razilaze se po selu, a znaju otići i kućama. Sve nas po malo ohrabruje, ali ipak naših deset pušaka, malo iskustva, a njih četrdeset. Dalje, prema podacima koje imamo rudnik Glogovac vrlo važan za tzv. NDH, udaljen od željezničke stanice Podravski Bregi oko četiri kilometra, čuva bojna ustaša. Naši planeri akcije pretpostavljaju da se oni neće noću usuditi izaći iz svojih bunkera i pomoći domobrane. Dakle, sve je jasno: napadamo u 00,30 sati. Još malo odmora i u 24 sata počinje prelazanje pruge i prilaženje bunkerima. Ja sam s Martinom Petrovićem, koji je imao bombu i ulijevao mi veliko povjerenje, dobio prvi bunker s istočne strane stanice, pored skladišta. Sve mi je bilo jasno, dobro objašnjeno, samo nisam mogao zamisliti da ćemo se moći došuljati do bunkera na 30 metara, a da nas ne primijete. Ispred nas je bilo grmova, većih bu-

seva trave, pitali smo se — pa zar to nisu njihovi stražari. Noć je bila potpuno mirna i tiha. Imao sam osjećaj da i tišinu čujem. Svaki šušanj lista kukuruza ili šum strništa kao da je parao ovu mirnu ljetnu noć. Ali, ipak, sve je išlo po planu i Martin Petrović i ja dopuzali smo do blizu bunkera. Ležali smo i čekali. Samo se sova od nekud javljala. Takvu tvrdnu tišinu prolomila je eksplozija ručne granate. Sve je pakleno oživjelo. Zapucalo se takvom žestinom iz osam pušaka da nam se činilo da je pred nama čitav front. U trenutku smo pretrčali razdaljinu do bunkera i upali u bunker. Još uvijek se okolo puca, ne znamo tko sve puca. Uglavnom, na nas dvojicu nitko ne puca. Dogodilo se ono što uz sve moguće pretpostavke nismo predvidjeli. Bunker je bio prazan.

Što sada učiniti? Za takav slučaj nismo bili pripremljeni. Okrećemo se — kuda sada? Iz razmišljanja trgnu nas četiri ljudske sjene, koje su od vagona trčale prema našem bunkeru. Tko su ovi? Da nisu naši? Najednom oni viknu: »Dečki brže ovamo u kukuruz, partizani napadaju s one strane«. Sve je bilo jasno. Jedan metak iznad njih i viknem: »Stojte, mi smo partizani, opkoljeni ste, bacite puške! Stali su kao ukopani, bacili puške i počeli kukati: »Najte nam ništa napraviti, mi nismo pucali, mi smo za partizane, ali znate kak je, tu smo doma.«

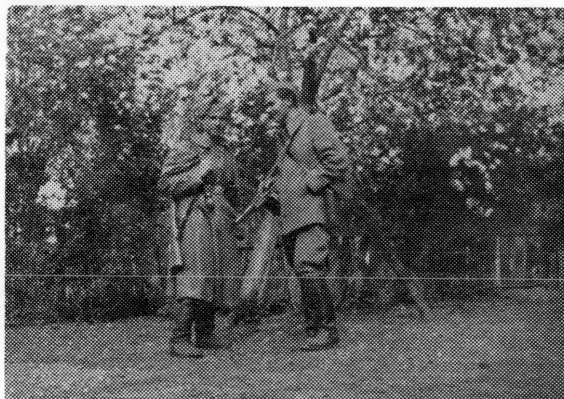
Mi ih umirimo, uzmemo puške i smjestimo u bunker. Moj suborac se odmah naoruža i za uzmemo položaj prema stanici. Pucnjava još traje, čujemo kako netko trči oko vagona i drugih bunkera. Naši viču: »Predajte se! Netko viče: »Drži ga! Za trenutak sve se smiri. U onoj prozračnosti vidimo kretanje grupica prema ulazu u željezničku stanicu. Ima i navlačenja. Nas dvojica pokupimo naše zarobljenike i krenemo prema ulazu u stanicu. Komandir Kopas naređuje: sve zarobljenike u čekaonicu, puške odmah dijeli onima koji ih nemaju. Od domobrana uzimamo fišeklje s municijom i opasače. U trenutku je naša grupa bila sasvim solidno naoružana. Komandir izbacuje straže po dvojicu u tri pravca. Prema Bregima, Koprivnici i uz uskotračnu prugu prema rudniku Glogovac. Oni koji nisu čuvali zarobljenike izvlačili su iz stanice sve što se dalo pokrenuti pred stanicu. Pomagali su i željezničari. Ja sam, nakon što smo bili gotovi s napadom na željezničku stanicu, dobio zadatak da s drugom Jovom, mojim bratom Ivicom i Martinom Petrovićem, odemo u upravnu zgradu rudnika i izvršimo ranije objašnjen zadatak.

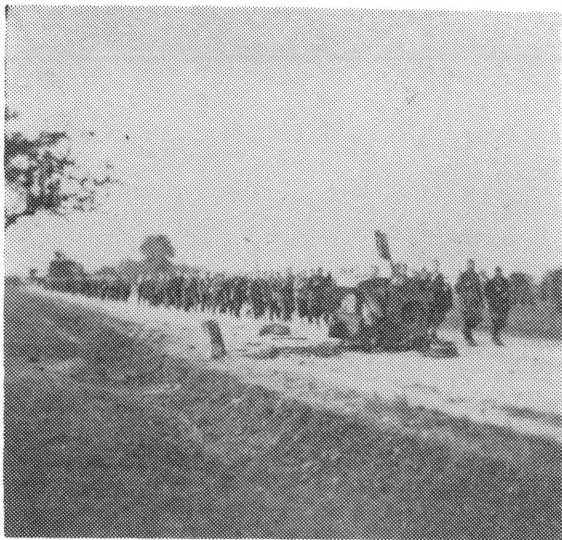
Trčeći smo stigli do zgrade i lupanjem dovali blagajnika, koji je s obitelji stanovao na prvom katu. Sav prestrašen, u gaćama, blagajnik je otvorio i od straha nije znao govoriti. Objasnio sam mu da je sve opkoljeno, da mu se neće ništa dogoditi ako preda oružje, novac i sve što nam treba. Kad se malo pribrao, rekao je da oružje nema, a drugo neka uzmemo. Najteže je bilo s ključevima od blagajne. Od straha nije ih mogao naći. Svugdje ih je tražio, međutim našla mu ih je žena u stanu. Velika čelična blagajna bila je puna kovertiranog novca. Sutra

Kazališna družina Okružnog NOO Bjelovar pozlaži 1943. na miting u Prugovac (snimio: M. Berta)

Braća Ivica i Martin Berta snimljeni u Virju svibnja 1944. godine neposredno prije pogibije Ivica, najmlađeg mitraljesca u brigadi »Braća Radić«

Podravski odred nastupa cestom od Virja prema Đurđevcu ljeti 1944. godine (snimio: M. Berta)

su trebali rudarima isplatiti plaće. Što da radim? Nemam se s kime savjetovati. Dvojica drugova su vani, na straži, a moj Jovo samo prevrće očima. Sve mora biti gotovo za pet minuta. Odlučujem da ostavimo radnički novac u vrećicama, ostali novac strpam u nekakvu kovertu i dam potvrdu prema izbrojenim paketima novčanica kuna. Potpisao sam s Lojzek. To mi je bio pseudonim. Blagajniku sam rekao da mi nećemo radnički novac i ako radnici ne dobiju svoju zaradu, mi ćemo to znati i s njime obračunati. Kasnije smo čuli da je novac radnicima isplaćen i taj postupak je vrlo povoljno odjeknuo među radnicima rudnika. U prostorijama uprave rudnika našli smo dva velika pisaa stroja, geštetner, ciklostil papir, baterijski radio aparat, tiskarsku boju i drugo. Sve smo to pokupili i nas četvorica jedva nosili. U susret nam je došla nekolicina drugova. Poslao ih je komandir Kopas, da vide što tako dugo radimo. Naime, grupa je bila već u pokretu na trag. Sav inventar bio je pred stanicom na hrpi polit petrolejem i pripremljen za paljenje. Samo se čekalo na nas i da nešto odmaknemo od željezničke stanice.

Bojali smo se velike vatre koja bi nas osvjtlila i dala mogućnost da nas ustaše iz Glogovca gađaju bacačima. Naime, odmah po izvršenom napadu ustaše su u Glogovcu počeli izbacivati rakete za osvjetljavanje i pucati. Puščana vatra nama nije mogla naškoditi radi uzvisine i daljine. Pucali su da otjeraju strah. Kako smo kasnije čuli, do svanuća nitko od neprijateljskih

vojnika nije izišao ni iz Glogovca, a ni iz Koprivnice. Veliku vatru zapaljenog pokušava i opreme vidjeli smo sve dok nismo prešli glavnu cestu i zamakli u brežuljcima Bilo-gore. Tek kad smo došli u šumu iznad Plavšince, sjeli smo da predahnemo i da se odmorimo. Domobrani su već bili iscrpljeni. Nosili su plijen. Ovdje smo tek mogli sagledati rezultate akcije: 14 zarobljenih domobrana s dvanaest dugačkih francuskih pušaka trometki. Pa i to je bilo nešto u ono vrijeme. Zarobili smo dosta municije, nešto bombi i raznog materijala. Ovdje smo do kraja razjasnili zašto nikog nismo našli u bunkeru. Naime, i drugi bunkeri su bili za vrijeme napada prazni. Domobrani su se mnogo sigurnije osjećali ispod vagona gdje su prostrli slamu i spalivali. Pohvatali smo samo one, koji su u onoj zbrci naletjeli na nas. Nitko od nas nije znao da su pod vagonima. Pucalo se dosta, no oni su tvrdili da nisu pucali, iako je Ivan Kaić bio dosta teško ranjen u ruku. Jedva je hodao od velikih bolova i to nam je bila najveća teškoća i briga u povratku iz akcije. (Ivan Kaić poginuo u Kloštru 29. srpnja 1944. godine)

Kad smo se dobro odmorili nastavili smo put po najšumovitijem dijelu Bilo-gore prema Mičetincu. Zarobljenike nismo htjeli dovesti do naših baza. Stali smo u šumi iznad Svete Ane, postrojili ih i razgovarali s njima. Objasnili smo im ciljeve naše borbe i pozvali ih da nam se pridruže. Svi su nam odobravali i obećavali da će doći, ali mole samo par dana da odu kući i srede svoje obiteljske poslove. Zakleli su se svim i svačim da u domobrane više neće ići. Jedan je govorio da nam je već zarobljavanjem dao dvije puške i žali što i ova nije pravi mauzer. Kad smo vidjeli da od naše agitacije neće biti koristi naredili smo im neka skinu uniforme i cipele i idu kući, ali da ih više ne zarobimo, jer neće tako proći. Kad su ostali u gaćama i košuljama, uputili smo ih jednim šumskim puteljkom prema Svetoj Ani i Podravini. Stalno su se bojažljivo okretali. Kad su odmakli oko dvjesto metara, potražali su niz brdo i nestali u šumi.

Oko podneva, nakon pređenih 60 kilometara, sretni i radosni vratili smo se u Mičetinac. Svi smo od tolikog hodanja dobili »vuka«, sve nas je bilo od silnog umora, a još tome morali smo zadnjih nekoliko kilometara sami nositi plijen. No, neka, najvažnije je bilo to da je naša VIII. udarna grupa porasla na 22, puškama naoružana borca.